

1. CONTEXT I OBJECTIUS DE L'ESTUDI

1.1. Joventut: una ruptura generacional

Al seu provocador estudi sobre la situació actual de la joventut, J. F. Tezanos i V. Díaz es pregunten fins a quin punt la “qüestió social”, que durant els segles XIX i XX havia estat protagonitzada per la classe treballadora, podia haver esdevingut una qüestió juvenil a inicis del segle XXI: *“¿Estando ante una especie de nuevo proletariado, sin prole, sin suelo económico y sin ni siquiera espacio donde poder ser explotados, ante un grupo social excluido y prescindible, sin sueños, ni posibilidades? [...] Los datos avalan la pertinencia de considerar a los jóvenes como un nuevo grupo social infraposicionado en el conjunto social. Con lo que los sistemas de estratificación de muchas de las sociedades actuales tienden a diversificarse, con brechas que no solo tienen un carácter económico en sí (clases económicas) [...] sino también de carácter generacional (grupos de edad). [...] Nuestras sociedades van a conocer uno de los procesos más rápidos, radicales y extendidos de movilidad social descendente que se han dado en las sociedades modernas”* (Tezanos i Díaz, 2017: 31, 33 i 36).

La possibilitat que s'estigui produint una ruptura generacional al conjunt de l'Estat ja havia estat plantejada per Petras (1996) i recollida per al cas català per Salvadó i Serracant (2003). Vint anys més tard, tot i el deteriorament de les oportunitats vitals i les condicions de vida de les noves generacions, la qüestió amb prou feines es planteja obertament a l'agenda política. En bona part, les fluctuacions de l'economia (amb la crisi dels anys noranta, la posterior fase expansiva i l'esclat de la bombolla immobiliària iniciat el 2007) han provocat les consegüents variacions de la situació de les persones joves. No obstant això, fins i tot en les fases més àlgides del creixement econòmic (un gegant, ara sabem, amb peus de fang) les persones joves es trobaven en una clara situació de vulnerabilitat. També és clar que la precarització de les noves generacions no ha arribat al conjunt de la classe mitjana i que la mobilitat social ascendent continua produint-se, fins i tot entre joves de classe treballadora (Martínez-Celorio i Marín, 2013); aquestes situacions ajuden a difuminar un procés de desclassament generacional a bastament documentat pels autors esmentats. Finalment, des d'una perspectiva europea, aquests plantejaments només són evidents als països del sud i de l'est d'Europa, on el nou model econòmic generat per la globalització (externalització

de processos productius, arribada d'importants fluxos migratoris, robotització, *sorpasso* de l'economia financera respecte de l'economia productiva, etc.) ha afeblit encara més uns *règims de benestar juvenils* (Stauber i Walther, 2006; Van de Velde, 2008) que, en aquests països, tenen un clar biaix *etari*: és a dir, tendeixen a prioritzar les polítiques i les prestacions contributives (com les prestacions per desocupació, les pensions o la sanitat, que beneficien principalment els col·lectius de més edat) per sobre de les no contributives (com les polítiques actives d'ocupació, les beques o la construcció d'habitatge de protecció oficial, que beneficien les generacions més joves). En definitiva, els processos de concentració de la riquesa característics de les darreres dècades (Piketty, 2014) estan canviant el context social en què creixen i viuen les generacions noves, i això afecta directament la situació, les oportunitats, les expectatives i els comportaments de les persones joves.

Efectivament, en aquest nou context les trajectòries juvenils es veuen afectades: en el cas català, la creixent incertesa i la vulnerabilitat de la joventut ha reforçat les trajectòries tradicionals de transició a la vida adulta i ha afeblit les trajectòries experimentals, basades en un augment de la capacitat d'elecció, ja iniciades fa dècades al centre i nord d'Europa (Serracant, 2015). L'existència d'un gran volum d'ocupacions precàries, mal pagades i poc qualificades permet a bona part del col·lectiu juvenil accedir a uns recursos materials escassos que no permeten l'emancipació ni la construcció d'un projecte de vida propi. En paraules de Tezanos i Díaz (*op. cit.*), davant la manca d'expectatives laborals i d'emancipació es veuen abocats a una "austeritat hedonista": els espais extralaborals i d'oci serien aquells on les persones construirien les seves identitats, però ho farien a partir d'uns recursos escassos. Això té repercussions en el camp de l'oci, on es produeix una substitució dels consums de pagament, que es veuen desplaçats per uns consums gratuïts i en línia, i on una part important de la població jove (especialment les dones d'origen immigrant) queda exclosa dels consums i les pràctiques d'oci (López *et al.*, 2013), i també en el camp de la salut, on els comportaments de risc característics d'una part de la joventut queden reforçats però, sobretot, emergeixen problemàtiques psicosocials vinculades a la manca de feina, als baixos ingressos i als sentiments d'angoixa provocats per la duresa de les condicions de vida i la manca d'expectatives (Espluga i Bosso, 2013).

Certament, aquesta situació de trobar-se *al marge* de la centralitat política i social ha provocat diverses reaccions entre les noves generacions: a Catalunya i al conjunt d'Europa, les noves formes de participació política i les mobilitzacions socials iniciades en la segona dècada del s. XXI han estat protagonitzades per persones joves que cerquen alternatives als models tradicionals de participació i/o tracten d'influir en les decisions que les afecten a partir dels mecanismes tradicionals. No obstant això, la passivitat, la desafecció i la desmobilització també són elements força presents en el col·lectiu (Soler-i-Martí, 2013), que veu com els seus esforços no cristal·litzen en transformacions que tinguin un impacte directe en la seva situació; complementàriament, els moviments populistes i la radicalització també troben un context propici per créixer.

Tots aquests elements quedaven relativament camuflats en l'Enquesta a la joventut de Catalunya (EJC) de l'any 2007, en plena etapa de creixement econòmic; l'EJC12 va mostrar un panorama molt diferent, en què aquests processos de fons quedaven igualment dissimulats per l'impacte directe de la crisi econòmica; per contra, l'EJC17 es troba en un

punt mitjà, perquè els moments més durs de la crisi econòmica sembla que han quedat enrere, però no queda clar que això hagi repercutit favorablement sobre el col·lectiu jove: la taxa d'atur segueix sent elevada, l'emancipació continua baixant i les incerteses econòmiques, polítiques i socials es mantenen. Per aquests motius l'anàlisi de l'EJC17 és una bona oportunitat per copsar les característiques d'aquest moment d'impàs i aportar coneixement rellevant per alimentar el debat públic sobre el paper de les noves generacions en la societat.

1.2. Objectius i estructura de l'informe

Relacionat amb el que acabem d'exposar, l'informe general de l'EJC17 té els objectius generals següents:

- **Situació actual i necessitats.** L'objectiu fonamental de l'anàlisi és oferir una descripció de la situació actual de la joventut i de les seves necessitats, per tal de fomentar la formulació d'intervencions adreçades a facilitar-ne l'assoliment. Tot i que l'EJC és una enquesta centrada en el col·lectiu jove i per tant no permet observar la posició relativa de la joventut respecte d'altres grups d'edat, sí que permet copsar la situació en termes absoluts i oferir una diagnosi acurada de les seves necessitats.
- **Evolució.** L'informe ofereix una comparativa entre 2012 i 2017 a partir dels resultats de les dues darreres EJC, per veure fins a quin punt l'aparent superació de la crisi ha impactat positivament en la situació i les necessitats del col·lectiu jove o aquest n'ha quedat, ni que sigui provisionalment, al marge. Aquests dos primers punts han de proporcionar una visió de fins a quin punt es pot estar produint una ruptura generacional.
- **Desigualtats.** Un altre objectiu de l'informe és explicar el pes de determinats factors (com la classe social, el sexe, el territori o la nacionalitat) en la situació i les oportunitats de les persones joves; és a dir, analitzar com es concreten les desigualtats socials entre les persones joves, quin impacte tenen en les seves vides i com s'han transformat en els darrers anys.
- **Processos i causalitats.** L'EJC permet no només descriure la situació actual de la joventut en relació amb determinades temàtiques i la seva evolució des de 2012, sinó, en part, entendre els processos a través dels quals s'hi ha arribat. Això, com s'explica al capítol següent, s'aconsegueix a través de la dimensió dinàmica del qüestionari i també de l'aplicació de tècniques d'anàlisi estadística que, com també s'explica al capítol 2, permeten establir associacions entre variables. La joventut no només és un grup d'edat, sinó també una etapa de la vida en què es produeixen una sèrie d'esdeveniments que fan que la situació de partida de l'adolescent es vagi modificant a mesura que avança per la joventut. L'EJC permet, en part, reconstruir aquestes trajectòries i veure quins són els moments clau perquè es compleixin o no amb èxit.
- **Transformacions materials i culturals.** Aquest informe també té per objectiu esbossar alguns lligams entre allò que està passant en l'àmbit material (com les dificultats

d'emancipació) i l'àmbit cultural (com les pràctiques d'oci). Sovint les ciències socials tracten aquests dos mons de manera independent; el present estudi vol detectar les possibles influències entre aquestes dues esferes. Per exemple, l'EJC hauria de permetre observar l'impacte de l'endarreriment de l'emancipació sobre les pràctiques d'oci de les persones joves, i validar o refutar la hipòtesi de l'"hedonisme auster"¹ que formulen Tezanos i Díaz (*op. cit.*).

- **Polítiques socials.** Finalment, les dades de l'EJC han de permetre fer una avaluació general de la capacitat de les polítiques socials per incidir en la situació de les persones joves. Com s'ha dit, els *règims de benestar familistes* es caracteritzen per una baixa incidència de l'Administració en la modificació de trajectòries i a l'hora d'oferir recursos a les persones joves per construir un projecte autònom de vida. Això va quedar palès amb les dades de l'EJC de 2007 (Miret *et al.*, 2008), en un moment en què la inversió pública era superior que ara; l'anàlisi de les dades de 2017 ens hauria de mostrar com s'han adaptat les polítiques que afecten les persones joves al nou context i quin impacte ha tingut això sobre el col·lectiu.

L'informe general de l'EJC17 s'estructura en dos volums. En la Part I del primer volum s'explica la situació general de la joventut i els objectius de l'estudi (Capítol 1), es presenta l'Enquesta a la joventut de Catalunya (Capítol 2) i s'ofereix una síntesi del perfil demogràfic de la joventut (Capítol 3). La Part II se centra en les anomenades "transicions a la vida adulta" (Casal, 2000), tradicionalment estudiades a través dels àmbits de l'educació (Capítol 4), l'activitat laboral (Capítol 5) i la família (Capítol 6). Aquests tres àmbits, juntament amb els ingressos i les despeses (Capítol 7), configuren les condicions materials d'existència de les persones joves i la seva posició en l'estructura social, aspectes en què se centra aquest primer volum.

El segon volum tracta tres aspectes diferenciats. La Part I analitza els aspectes no materials de la situació de les persones joves: les seves pràctiques i consums culturals i d'oci (Capítol 1), el seu estat de salut (Capítol 2), les seves actituds i comportaments en relació amb la participació (Capítol 3), les seves pràctiques lingüístiques (Capítol 4) i la mobilitat geogràfica (Capítol 5). La Part II analitza les diferències i desigualtats que es donen en tots els àmbits estudiats en els capítols precedents (tant del Volum 1 com del 2) a partir de quatre variables clàssiques d'estructuració social: el gènere (Capítol 6), l'origen geogràfic (Capítol 7), la classe social (Capítol 8) i el territori (Capítol 9). Finalment, la Part III ofereix una mirada global sobre la joventut, tant pel que fa a les diferents polítiques i serveis públics que utilitzen les persones joves i la incidència que tenen en la seva situació (Capítol 10) com pel que fa al conjunt de les seves transicions a la vida adulta (Capítol 11).

1 Aquests autors sostenen que, davant la manca de recursos materials i expectatives que pateixen moltes persones joves, una part d'aquestes utilitzen els "diners de butxaca" de què disposen per centrar-se en l'oci, però a partir d'uns consums de mínims marcats per aquestes mateixes limitacions pressupostàries.

Bibliografia

CASAL, J. (2000). "Capitalismo informacional, trayectorias sociales de los jóvenes y políticas de juventud", a L. Cachón (ed.). *Juventudes y empleos: perspectivas comparadas*, Madrid, MTAS.

ESPLUGA, J., i BOSO, À. (2013). "Salut. Entre la satisfacció vital i els impactes de la precarietat sobre la salut de la joventut de Catalunya", a P. Serracant (coord.). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012*, Barcelona, Direcció General de Joventut, Generalitat de Catalunya, 2(34), p. 83-116.

LÓPEZ, J.; CEBOLLADA, À., i GARCÍA, E. "Cultura i oci. Les activitats de lleure de les persones joves", a P. Serracant (coord.). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012*, Barcelona, Direcció General de Joventut, Generalitat de Catalunya, 2(34), p. 53-81.

MARTÍNEZ CELORRIO, X., i Marín, A. (2013). "Orígens de classe, educació i mobilitat social. Ascens i descens social de les persones joves en el context de crisi", a P. Serracant (coord.). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012*, Barcelona, Direcció General de Joventut, Generalitat de Catalunya, 2(34), p. 267-314.

MIRET, P.; SALVADÓ, A.; SERRACANT, P., i SOLER-i-MARTÍ, R. (2008). *Enquesta a la joventut de Catalunya 2007*, Barcelona, Secretaria General de Joventut, Generalitat de Catalunya.

PETRAS, J. (1996). «Padres-hijos: dos generaciones de trabajadores españoles», a *Ajoblanco*, núm. 3.

PIKETTY, T. (2014). *El capital en el siglo XXI*, Mèxic, Fondo de Cultura Económica.

SALVADÓ, A., i SERRACANT, P. (2003). *For ever young? Vulnerabilitat social juvenil o vulnerabilitat social generacional?* [en línia] <http://treballiaferssocials.gencat.cat/web/content/JOVENTUT_observatori_catala_de_la_joventut/documents/arxiu/salvado_serracant_foreveryoung.pdf> [Consultada el gener de 2018].

SERRACANT, P. (2015). "The Impact of the Economic Crisis on Youth Trajectories. A Case Study from Southern Europe", a *YOUNG. Nordic Journal of Youth Studies*, 23(1), p. 39-58.

SOLER-i-MARTÍ, R. (2013). *Democràcia, participació i joventut. Una anàlisi de l'Enquesta de participació i política 2011*, Barcelona, Direcció General de Joventut, Generalitat de Catalunya.

STAUBER, B., i WALTHER, A. (2006). "De-standarised pathways to adulthood: European perspectives of informal learning on informal networks", a *Papers: Revista de Sociologia*, núm. 79.

TEZANOS, J. F., i DÍAZ, V. (2017). *La cuestión juvenil. ¿Una generación sin futuro?*, Madrid, Biblioteca Nueva.

VAN de VELDE, C. (2008). *Fer-se adult. Sociologia comparada de la joventut a Europa*, Barcelona, Secretaria de Joventut, Generalitat de Catalunya.